

LXIX

SEJM WALNY LUBELSKI 1566 R.

WSTĘP

Sejm zwołany został z początkiem roku 1566 na kwiecień, pierwotnie do Piotrkowa¹. Sejmiki przedsejmowe odbyły się w marcu, sejmiki generalne — w kwietniu. Sam sejm zgromadził się 7 maja, otwarty został 8 maja i trwał co najmniej do 21 sierpnia. Marszałkiem izby poselskiej obrany został Mikołaj Sienicki².

Sejm ten, jak i poprzednie, miał kontynuować pracę nad unią Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego, winien też był kończyć egzekucję praw i dóbr. Do tego dochodziły dalsze sprawy, budzące żywą dyskusję: spory religijne³, brak środków na wypłatę żołdu wojsku najemnemu walczącemu w Inflantach przeciw Moskwie⁴, sprawa rozwiązania małżeństwa króla Zygmunta Augusta z Katarzyną Rakuszańką.

Przebieg obrad sejmowych, nieco chaotycznych, jest nam znany, gdyż zachował się — wprawdzie niekompletny — diariusz⁵. W świetle jego zapissek, realizację programu egzekucyjnego utrudnił problem „meritów”, to znaczy nadań królewskich z tytułu zasług poniesionych

¹ W. Konopczyński, *Chronologia*, s. 140.

² Obok niego, bardzo też był czynny Jakub Ostroróg, zabierający często głos w imieniu izby poselskiej; z tego też względu niektórzy badacze utrzymywali, iż to on właśnie był marszałkiem izby (por.: M. Topolska: *Jakub Ostroróg herbu Nałęcz (1516-1568)*, PSB, t. XXIV, s. 500-502).

³ W nawiązaniu do uchwał parczowskich 1564 r. sporządzono *Skrypt na kształt dekretu albo konstytucyj okolo sekty aryjańskiej trideistarum et anabaptistarum przez J.K.M. wespolek z pany radami koronnymi namówiony i spisany, a potom die 6 iunii panom posłom ziemskim podany w Lublinie 1566 na sejmie*. Rozpoczął się on od następującego sformułowania:

„Przestrzegając tego pilnie, z pany i radami Naszemi i za prośbą też pilną posłów imieniem rycerstwa wszystkiego, aby tak szkodliwe rozerwanie w religii, które teraz zamieszało mało nie wszyscy krześcijańskie państwa, aby też nie wyszło toż u nas na co gorszego, a zwłaszcza iż się też wczynają i wnoszą tu do Korony inszy sekty jakieś nowe i straszliwe i już dawno przed tym od Kościoła krześcijańskiego powszechnego przez oecumenica concilia osądzone i potępione, a k'temu jeszcze i takie, których żadne państwo krześcijańskie nie chce u siebie cierpieć, jako jest sekta aryjańska trideistarum et anabaptistarum. Tedy My też na ten czas za zezwoleniem jednostajnem wszystkich stanów, ufałą sejmową, ty dwie sekty z państw naszych wywoływamy i cierpieć ich u siebie nie chcemy. Rozkazując wszystkim urządóm Naszym, kto by jednokolwiek tymi sektami albo jedną z nich był zarażon, albo je tak pismem, jako też i ustnie publice et privatim rozsiewał i nauczał albo wyznawał, a k'temu bronił i przy takowem stał albo go przechowywał, albo go wydać nie chciał, bądź to poddany Nasz jakiegokolwiek stanu i kondycyi człowiek, sexus utriusque, bądź to obcy, aby takiego żadnego w państwach Naszych nie cierpieli...” (*Diariusz Sejmu Lubelskiego 1566 roku*. Opracowała I. Kaniewska, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980, s. 4, 5). Por. też na ten temat: S. Bodniak, *Próby wygnania arian na sejmie 1566 r.*, „Reformacja w Polsce”, t. V, 1928.

⁴ Por. decyzję Zygmunta Augusta z 25 V 1566 r., odkładającą termin wypłaty żołdu do jesieni, opublikowaną przez I. Kaniewską, *Diariusz*, s. 66, 67, a także późniejszą decyzję z 7 IX 1566 r. o wypłacie połowy żołdu, ibidem, s. 73-75.

⁵ AGAD, Zespół Metryki Litewskiej, dział IX sygn. 123. Źródło to wydane zostało drukiem przez I. Kaniewską, por. wyżej przypis 3.

w służbie Rzeczypospolitej. Kłopoty w związku z brakiem środków na wypłatę żołdu spowodowały, że senatorowie, a także i delegaci miast, zorganizowali dobrowolną składkę, która dała wcale poważną sumę pieniężną⁶. Nie kontynuowano prac nad unią, gdyż panowie litewscy, którzy obradowali wcześniej na sejmie w Wilnie i w Brześciu, nie przybyli do Lublina, tłumacząc się niebezpieczeństwem ze strony Moskwy; zaproponowali też, ażeby „zamknięcie i skończenie na koniec tej sprawy unii na inszy słuszny czas odłożone było”⁷.

Z dorobku normatywnego sejmu lubelskiego, w części opublikowanego w wydawnictwie *Volumina Legum*³, uwzględniamy tu następujące akty prawne:

I. *Reces sejmu lubelskiego* (z 15 sierpnia 1566 r.)⁹.

II. *Edictum ne quis audeat ad externam militiam proficisci* (z 27 maja 1566 r.)¹⁰.

III. *Litterae restium (secundae)* (z 1 lipca 1566 r.)¹¹.

Nadto, jak świadczą zapisy w Metryce Koronnej, podczas sejmu wydano wiele wyroków i decyzji, król zatwierdzał też stare i wydawał nowe przywileje dla miast¹².

⁶ Uzbierano bowiem 2250 florenów, ułatwiając w ten sposób królowi wcześniejszą wypłatę połowy żołdu. Por. *Diariusz*, s. 16-19.

⁷ *Akta unii Polski z Litwą 1385-1791*. Wyd. St. Kutrzeba i W. Semkowicz, Kraków 1932, nr 93, s. 187-188.

⁸ *VL*, t. II, s. 718-722.

⁹ Przedrukujemy tu wydanie dokonane przez I. Kaniewską *Diariusz*, s. 69-79, oparte na tekście B. Czart., Cim. Nr 1253 III, uwzględniając odmianki tekstowe zawarte w druku urzędowym Ossol., sygn. XVI.F.4386, oraz w edycji *VL*.

¹⁰ MK, t. 99, k. 265-266; w MRPS, t. V, vol. 1, nr 3230 na s. 186, tekst ten nosi tytuł: *Litterae universales regiae, e consensu conventus generalis datae, ne occasione periculi ex parte Moscoviae et Sveciae quis in extraneas regiones militandi causa proficisci audeat*. Przedrukujemy tu tekst opublikowany przez I. Kaniewską *Diariusz*, s. 68.

¹¹ Wpis rękopiśmienny na s. 4 dzieła: J. Przyłuski, *Leges seu statuta ac privilegia Regni Poloniae*, druk B. Jagiell. Cim. 8048. Nie natrafiliśmy na tekst pierwszych wici.

¹² MRPS, t. V, vol. 1, zapiski od s. 185, nr 3215 do s. 149, nr 3478; t. V, vol. 2, od s. 312, nr 9710, do s. 320 nr 9827.